

דִּילְמָא לְפִי תָמוּ, שהולך בדרכו לפי תומו ואינו מתכוין להורגם. ואפילו לרבי יהודה שאין מתכוין אסור, אינו אלא מדרבנן, ובמזיקים לא גזרו (רש"י), אף אם אינם רצים אחריו (ש"ע א"ח שטז, י, וביאור הגר"א שם כד שכך שיטת רש"י). ויש שפירש, שאינו מתכוין לרבי יהודה איסורו מן התורה, ולא הותר לפי תומו במזיקים אלא לרבי שמעון המתיר דבר שאין מתכוין. ואף שדורך עליהם, אין זה פסיק רישיה שימותו, שכיון שאינו מתכוין להרוג אלא ללכת כדרכו לפי תומו, אפשר שלא ימותו בדריכתו (ריטב"א). ויש שפירש, שהורג אותם בכונה, אלא שעושה עצמו כאילו אינו מתכוין להרוג, וכאילו נדרס ונהרג בהליכתו לפי תומו, משום שלהלכה מותר להרוג מזיקים בשבת, כדעת רבי שמעון הפוסט במלאכה שאינה צריכה לגופה, אלא שהחמירו חכמים לעשות זאת בשינוי, שכל שאפשר לשנות ולמעט בחילול שבת עושים (רמב"ן; מאירי). ■ להלכה, מזיקים שממיתים ודאי [חמשת המינים ודומיהם], מותר להורגם כדרכו אף בלי שינוי אפילו אין רצין אחריו. וכן הדין במזיקים שאין ממיתים ומצערים הרבה ורצין אחריו [ולדעת הרמב"ם דוקא אם יש חשש ספק פיקוח נפש]. מזיקין שאין ממיתים ואין רצין אחריו, מותר דוקא לפי תומו, דהיינו אפילו אם מתכוין להורגם, אלא שמראה עצמו כאילו אינו מתכוין [כרמב"ן]. ומזיקים שאין מצערים כל כך, כפרעוש ודומיו, אסור להורגם בכל אופן (ש"ע א"ח שטז, י, משנ"ב וביאור"ל שם).

רַק דְּרוֹסוֹ לְפִי תָמוּ, שאילו דורסו בכונה, עובר משום איסור השוואת גומות וגם משום ממרח (רש"י; ארוחת חיים [לר"א מלוניל] שבת קכג). ויש שפירשו, שאיסורו רק משום השוואת גומות, משום שאיסור ממרח שייך רק כשכוונתו שהדבר יתמרח על גבי דבר אחר, אך בדריסת הרוק על גבי קרקע אדרבה הוא רוצה שיבלע הרוק בקרקע (מג"א שטז, כד). ■ וכן נפסק להלכה (משנ"ב שם, מט).

ואם מתכוין לדרוס אלא שאינו מתכוין למרח, יש שכתבו שאינו נחשב לפי תומו ואסור (רמב"ן; רשב"א; ח"י הר"ן), ויש שפירש, שאף זה נחשב לפי תומו, מפני שאין כוונתו למרח אלא לסלק המאיסות (ריטב"א בדעת רש"י). ■ להלכה, בדרך הילוכו מותר אף שהוא מתכוין לדרוס על הרוק אבל אינו מתכוין למרחו [כדעת הריטב"א], אבל אסור ללכת למקום הרוק כדי לדרוס עליו, שזה אינו נקרא לפי תומו, אלא ילך ויציא רגלו על הרוק ויזהר שלא ישפשף כלל (משנ"ב שטז, נא, וראה שם פרטים נוספים).

צוּרְבָא מְרַבְּנָן הוּא שְׁבָקוּהּ, שהטעם שאסורו היה משום שחשדוהו שיש לו ממון לפצוע חובו ואינו רוצה לשלם, ולא האמינו שאין לו, אך לאחר שנתברר שצורבא מרבנן הוא יש להאמינו שאין לו ממון, כמבואר בגמ' (ב"מ כג, ב) שצורבא מרבנן אינו מושג בדיבורו, ועל כן יש לשחררו (עין אליהו על עין יעקב; ביאור הגר"א ח"מ צד, מז).

פְּמוֹטוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּי – העשויות מחתיכה אחת, ולא מחוליות מחוברות (רש"י), אבל מנורה של חוליות אסורה בטלטול בשבת, מפני שיש לחשוש שמא תיפול ותשבר ויבוא להרכיבה מחדש ונמצא עושה כלי בשבת (ריטב"א).

גְּמָרָא וְהָלָא הִיא עֲצָמָה מוֹכֶנֶת לְכָלְבָּיִם, שהואיל והצואה ראויה לכלבים, מדוע צריך לכפות עליה כלי, הרי יכול להוציאה בעצמה (רש"י). ולולא פירוש זה היה אפשר לפרש, שהואיל ומותר ליטול את הצואה עצמה, א"כ בודאי שמוותר לכפות עליה כלי, ומה באה המשנה לחדש בזה, אך אם נפרש שהצואה עצמה אסורה בטלטול, באה המשנה לחדש שמוותר לכפות עליה כלי ואין אומרים שאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל (רש"י; שפת אמת).

וְהִתְנַיָּה נְהָרוֹת הַמוֹשְׁכִין וּמַעֲיִנוֹת הַנוֹבְעִין הָרִי הֵן כְּרָגְלֵי כָל אָדָם, שאף שלא היו מאתמול, כיון שדרכם בכך דעתו עליהם ואינם נחשבים נולד, והוא הדין לצואת קטן שכיון שדרכו בכך, דעתו עליה שלכשתבוא יאכילנה לכלבים (רש"י). ויש שהקשו, שהרי מצינו כמה דברים שאסורים משום נולד אף שעומדים לכך. ועוד, שהרי צואה היא דבר שבא לעולם בשבת, ואילו נהרות המושכים היו בעולם אלא שבאו ממקום רחוק (רמב"ן; רשב"א; ריטב"א), ולכן העדיפו את גירסת הגאונים המובאת להלן.

וְכִי תִימָא גְרַף שֶׁל רַעִי אַגַּב מְנָא אִין אִיהוּ גּוֹפִיָּה לָא, שאף שתמיד הכלי נאסר אגב האיסור שבתוכו מפני שנעשה לו בסיס, כאן הקלו חכמים מפני כבוד הבריות ועשו את הרעי טפל לכלי שיהא ניטל אגב הכלי (ריטב"א). ויש שפירש, שאכן זו מסקנת הגמ' שאין לומר שהיתר גרף של רעי הוא דוקא כשנוטלו בכלי, שהרי אם כשהוא לבדו אסור לטלטלו, גם בכלי אסור לטלטלו, משום שנעשה בסיס לדבר האסור (המיוחס לר"ן).

בְּאִשְׁפָּה שְׁבָחָצֵר, אך אם הצואה מונחת בשאר החצר, אפילו בקרן זוית ולא באמצע החצר, יש לה דין גרף של רעי, שכן משמעו

הגמ' שדוקא באשפה שבחצר אין דין גרף של רעי (ביאה"ל תח, יח). לפי הגירסה שלפנינו, מסקנת הגמ' שיש חילוק בין צואת אדם שאינה נחשבת מוקצה, לצואת תרנגולים הנחשבת מוקצה. אך בראשונים הובאה גירסת הגאונים: 'אבין שטיא היכי מתני שטותא לבריה, צואה של קטן גרף של רעי הוא. אמר ליה היכי אתנייה, אימא על צואת תרנגולת מפני קטן. סוף סוף גרף של רעי הוא, בחצר אחרת'. והטעם שלא העמיד את המשנה בצואת קטן וכשהיא בחצר אחרת, משום שאין דרך שצואת הקטן תהיה בחצר אחרת שאינה שלו, אבל צואת תרנגולים הדרך להקצות לה מקום בחצר אחרת, ולפיכך אינה כגרף של רעי, אך כיון שדרך הקטנים להיות שם לפעמים, התירו לכפות עליה קערה כדי שלא יתלכלך הקטן (ח"י הר"ן). ולפי זה אין חילוק בין צואת אדם לצואת תרנגולים, אלא בין אותה חצר לחצר אחרת. ■ להלכה, בין צואת אדם ובין צואת תרנגולים, היא מוקצה, ואם היא בחצר שאינו דר שם, או בחצר שאחורי הבתים, או באשפה שבחצר אסור לטלטלה, אך מותר לכפות עליה כלי מפני התינוק. ובחצר שדר בה, כמו החצרות העשויות לפני הבתים שהוא מקום דריסת הרגל, התירו מפני כבודו להוציאה בידיים, כגרף של רעי [כגירסת הגאונים] (ש"ע א"ח שח, לד; משנ"ב שם קלא, קלג).

חֲמִשָּׁה נְהָרִין בְּשַׁבָּת וְאֵלוֹ הֵן – לאו דוקא חמשה אלו, אלא הוא הדין במינים אחרים של בעלי חיים הידועים כממיתים, הכל לפי המקום והזמן (ב"י א"ח שטז; ביאור הגר"א שם, י, הובא בשעה"צ שם, עא).